

Nagy Zsolt

Kitalált hagyományok – lokális ünnepek. A belső-erdélyi és partiumi gyümölcsfesztiválok kialakulásának 19. századi előzményei

A (vidék)fejlesztésre, (falu)turizmusra, a kulturális és természeti örökség védelmére, reprezentációjára, az identitások keresésére és megerősítésére az 1990-es évektől Erdélyben is fokozott figyelem irányult. Ennek eredményeként a megyei és országos eseménynaptárakba,¹ az utazási irodák programkínálatába újabb és újabb fesztív jellegű, méretű rendezvények kerültek be, s bár Romániát ma sem tartják számon a fesztivárországok között,² e modern világ szekuláris történelme által – a szakrális ünnepciklusokkal szemben – „a haladás kiegyenesített vonalán elhelyezett ünnepek” (Roy 2005: 11) vizsgálata szükségszerűnek mutatkozik, hisz évente több száz könnyű és komolyzenei-, színházi-, film-, gasztronómiai- és sportesemény megszervezésére kerül sor e tér-
ségben is.³

Jómagam a Belső-Erdély és Partium területén létrejött gyümölcsfesztiválok kutatására vállalkoztam néhány évvel ezelőtt, s ezidáig összesen huszonöt fesztív gyümölcsünnepet sikerült azonosítanom és dokumen-

---

¹ A legutóbb megjelent ilyen jellegű kiadvány: Hegedüs–Márton–Tamás szerk. 2013.

² Nem így például Hollandiát, Skóciát, Franciaországot vagy Belgiumot (Aradi 2013: 7). Magyarországot, az évente megrendezett mintegy 3 000 fesztiválja miatt a sajtó joggal emlegeti „Fesztiválok Országának” (Dér 2013: 24).

³ „A »Megéneklünk, Románia«, Ceaușescu, Păunescu emlegetése, vagyis a letűnt múlt után jó érzés napjaink médiájában elmerülni, olvasva, hallgatva, nézve a tudósításokat a [...] kolbásztöltő-versenyekről, csipkebogyó-ünnepről, netán a kolozsvári Szalonna Fesztivál [...]. Ha pedig egy színházi, film- vagy zenei fesztiválnak mi adhatunk otthont, sikerrel – és érdemes nemzetközi részvétellel –, akár büszkék lehetünk.” – fogalmazta meg egy cikkében Kántor Lajos irodalomtörténész (Kántor 2013: 77).

tálnom.⁴ Kutatási témám választásánál lényeges szempont volt, hogy a jelenséget történetiségében éppúgy vizsgálni lehessen, mint recens működésében. A téma valójában eszköz, amelyen keresztül egy kor társadalmi, gazdasági és kulturális átalakulásainak kérdéseire kívánok választ találni, hiszen meggyőződésem, hogy a fesztiválok fontos kulcsai lehetnek e folyamatok megértésének.⁵ Jelen tanulmányban a gyümölcsfesztiválok 19. századi előzményeit, kialakulásuk kulturális, gazdasági és társadalmi kontextusát igyekszem bemutatni; azt igyekszem bizonyítani, hogy ezen ünnepek esetében *kitalált hagyományokról* beszélhetünk.⁶ Általános

⁴ Beszterce-Naszód megye: Magyardéce (cseresznye); Bihar megye: Berettyószéplak (dinnye), Érkörtlvényes (dinnye), Siter (szelídgesztenye); Hargita megye: Csíkrákos (áfonya), Gyergyószentmiklós (áfonya), Homoródkarácsonyfalva (szelídgesztenye), Homoródújfalú (csipkebogyó), Oroszhegy (szilva), Székelyudvarhely (gyümölcs), Székelyvarság (málna); Kolozs megye: Kalotaszentkirály (csipkebogyó), Magyarvalkó (alma); Kovászna megye: Ozdola (cseresznye), Zalán (szilva); Maros megye: Bátos (alma), Geges (alma), Kerelőszentpál (dinnye), Marosvásárhely (alma), Marosvécs (cseresznye), Mezőbodon (cseresznye), Vármező (áfonya); Máramaros megye: Nagybánya (szelídgesztenye); Szatmár megye: Halmi (eper), Szatmárpálfalva (szilva).

⁵ Egyetértek a heortológus és fesztiválanropológus Jack Santinóval, aki szerint a fesztív ünnepeknek *rejtett dimenziói* vannak, azaz jóval többek, mint amennyinek tűnnek (Santino 2010: 8). Ez nyilván azt is jelenti, hogy a jelenség feltérképezéséhez alaposabb tanulmányozás szükséges, nem szabad megelégednünk a materiális, megfogható dolgok leírásával, mint ahogyan azt korábban többen is tették a strukturalizmust képviselő szakoskutatók közül. E dolgozatomban is nem magát a „szokást”, hanem annak „környezetét” kívánom körüljárni, a kontextuselmélet tudományos szemléletét követve. Elsősorban a gyümölcsünnepek létrejöttének hátterében zajló folyamatok, azoknak összefüggésben való láttatása, azaz a *rejtett dimenziók* feltérképezése a célom, nem a relevanciával bíró szokások. Nieder Müller Péter (Nieder Müller 1981: 184) és Verebélyi Kincső (Verebélyi 2005: 150–160) által javasolt bemutatására, vagy a Németh Imre által kezdeményezett foratókönyvszerű-leírásra (Németh 1966; 1979) vállalkozom.

⁶ Eric J. E. Hobsbawm volt az, aki történelemszövegekből álló munkacsoportjával az 1980-as évek elején a *kitalált hagyomány* (*inventing traditions* vagy *invention of tradition*) fogalom használatát kezdeményezte olyan kulturális elemek, szokások, társadalmi jelenségek leírására, amelyeknek megjelenése a 19. századtól figyelhető meg, s amelyek kívül esnek a köztudatban ősi és változatlanul fennmaradt kultúráként élő, apokrif jellegűként meghatározott hagyomány (a hagyomány jelentéséről, fennmaradásának idejéről, tartalmáról, birtoklásáról stb. lásd: Shils 1988; a népszokáskutatásban használt hagyomány terminusról lásd: Pozsony 2006: 39–42) kategóriáján. Vö. Hobsbawm–Ranger szerk. 1983. Innen lásd különösen és vö.: Hobsbawm 1983. A *kitalált hagyományok* kutatására hazai szakemberek is vállalkoztak, s a magyar szakoskutatás utóbbi két évtizedben megjelent publikációinak döntő többsége e témakör valamely területének érintésével született. Magyarul e témában megjelent áttekintés: Soós 1996; Kovács 2006. „A felgyorsult modernizáció hatására a rendszerváltozást követő időszakban gyökeresen megváltozott a Kárpát-medencében élő magyar közösségek tér- és időhasználata. Éppen ezért csakhamar számos tudományos ülésszak, kiállítás és kiadvány foglalkozott ezzel az aktuális kérdéskörrel.” – írja kötetében minderről dr. Pozsony Ferenc néprajzkutató (Pozsony 2006: 35).

áttekintést, összefüggő képet kívánok adni tehát annak az évszázadnak a viszonyairól, amelyben véleményem szerint az általam kutatótt fesztív rendezvények létrejötteinek gyökerei is keresendők.⁷

A gyümölcészet ügyének felkarolása a kapitalizmusban

A 19. század második fele a kapitalizmus időszaka, a fejlődő ipar, bank-szervezetek, és növekvő piacok jellemezték e kort. A falusi gazdaságok az új körülményekhez valamilyen módon igazodni kényszerültek, meg kellett teremteniük – szinte a semmiből – az árutermelésnek és a piaci árucserére épülő gazdasági rendnek az alapjait. Ennek következtében szinte minden parasztüzem bizonyos specializációra kényszerült, egyes vidékek gazdaságai pedig valóságos monokultúrát folytattak, azaz egy növényfaj intenzív termesztésébe, vagy egy állatfaj tenyésztésébe kezdtek (Erdei 1942: 46). Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy mi történt azon településeken, illetve régiókban, ahol egy-egy gyümölcs termesztésére való szakosodásba fogtak a falusi gazdák.⁸

---

⁷ Itt jegyzem meg azt, hogy ezen összegést mélyfúrászerű kutatások, esetelemzések előzték meg (Nagy Zs. 2011, 2013a, 2013b, 2014), több esettanulmány megjelenés előtt áll (úó. 2013c, 2013d); jelen dolgozatban következtetésem egy részét ezen publikációim eredményei alapján vonom le. Itt köszönöm meg a kutatómunkámban nyújtott szakmai segítséget dr. Pozsony Ferencnek, dr. Szabó Árpád Töhötömnek, dr. Szőcsné Gazda Enikőnek, Veres Katalinnak, illetve Zsigmond Csaba Lászlónak.

⁸ Monokultúra alatt nem feltétlenül a gazdaságtudományokban is használt monokultúra-fogalmat, azaz az egyoldalú mezőgazdaságot értem. E terminust nem csak a „monó”, hanem a „kultúra” felől is igyekszem megközelíteni, értelmezni és használni. Monokultúraként definiálom azon településeket, illetve régiók gazdaságát is, ahol ugyanazon növény huzamosabb és nagyobb mennyiségben való termesztésére vannak ugyan adataink, de az egyéb növényi kultúrák vagy más gazdasági ágazatok megléte is megfigyelhető az adott területen. A monokultúra véleményem szerint egy terület gazdaságának sajátosságaira, önállóságára, egységére és teljességére utal, tartalmazza a gazdálkodók részéről mindazt, amit saját történeti létük alatt megteremtettek, létrehoztak, kialakítottak, tárgyiasítottak, mentális, viselkedési vagy viszonyulási formában kifejezésre juttattak és ezt mások fölébe emelték. Monokulturális gazdasági rendszerről beszélék tehát abban az esetben is, amikor a helyi társadalom önmagát ekként határozza meg (a helyiek önmagukat a környezetükkel szemben, a környezet pedig a kulturális-gazdasági másságra hivatkozva, s e másságot elismerve az adott terület lakóival szemben), amikor az egy-egy gazdasági ágazat művelése és a róla való beszélés (a narrációk, narratívumok) idővel identitásformáló tényezővé, társadalmi gyakorlattá, attitűddé válnak, még akkor is, ha valójában a helyi közösség és a környezete is tudatában van annak, hogy a statisztikai adatok, gazdasági mutatók egyértelműen mást, vagy egyenesen a „mitizált” valósággal ellentétes képet mutatnak.

Az 1850-es és az 1910-es évek közötti időszakban született különböző feljegyzéseket olvasva azt tapasztaljuk, hogy a szerzők – amellet, hogy romantikus szemlélettel átitatott természetrajzi leírásokat, különböző lát-nivalókban gazdag települések, erőforrásokban bővelkedő táji környezetek ismertetését közlik – aggodalmukat fejezik ki az Erdélyben tapasztalható gazdasági és infrastrukturális fejletlenség miatt. Erre a hiányosságra hívta fel a figyelmet újságcikkek hosszú sora, s a székely területek közigazdasági és közművelődési állapotát felmérő Kozma Ferenc is megjegyezte, hogy a „népesség foglalkozása aránytalanul szabálytalan” (Kozma 1879: 70). Át-tekintve például az 1870-es népszámlálási adatokat, azt tapasztaljuk, hogy míg Székelyföld területén az őstermelők számához (181 132 fő) viszonyítva kevesen foglalkoztak az erre épülő kereskedelemmel (1 555 fő) és iparral (13 027 fő), addig a szász területeken ez az arány jóval megnyugtatóbb képet mutatott (őstermeléssel 117 141, kereskedelemmel 3 036, iparral 22 775 fő).⁹

A kor elitrétege¹⁰ viszonylag hamar ráeszmélt arra a tényre, hogy ipar hiányában, a technikai forradalom századában, hosszú távon azok a vidéki települések, ahol a monokultúrás gazdasági szerkezetre való áttérésre töreksenek, s a mezőgazdaság valamely ágát, például a gyümölcsstermesztést jelölik ki fő tevékenységi körnek, a helyiek termékeikből nem számíthatnak elegendő jövedelemre.¹¹ A 19. század második felében már írott források segítségével dokumentálhatóak Erdélyben is olyan kezdeményezések, melyeknek háttérében az a felismerés állt, hogy egy-egy gyümölcsre koncentráló monokultúra csak megfelelően kidolgozott reklámmal, stratégiával tartható életben, mivel egy-egy helyi közösség csak így számíthat piaci siker elérésére, termékeinek versenyképességére.¹²

⁹ Vö. Kozma 1879: 69.

¹⁰ Maga a monokultúrás gazdasági szerkezetre való áttérés is gyakran az elit, az értelmi-ségi réteg kezdeményezése (volt).

¹¹ Románia erdélyi részének vidéki településein, ahol napjainkig monokultúrás szerkezet jellemzi a gazdaságot, a helyiek ma is hasonló problémákkal találják szembe magukat (Bíró–Vincze 2011: 283).

¹² „Jelenleg a mi gyümölcsismeheni jártasságunk csak egy olyan világ, mely önmagunknak világít: mások alig veszik észre pislogását s bizonyosan utolsó lobbót vet, mihelyt fejünk fölött az enyészet hullámai összecsapódnak!” – írja a gyümölcsészet helyzetéről 1877-ben Bereczki Máté pomológus (Bereczki 1877: 26). A kor kertészeti szaklapjaiból (*Kerti gazdaság* [1857–1863], *Kertész Gazda* [1865–1966, 1869–1873], *Kertészeti Füzetek* [1878–1880], *Gyümölcsészeti és konyhakertészeti füzetek* [1880–1891], *Magyar kertész* [1885–1886], *Kertészeti Lapok* [1886–1912, 1924–1933], *Magyar Kertész* [1890–1891], *Gyümölcskertész* [1891–1912], *A Kert* [1885–1919], *Mauthner útmutatója* [1899–1912], *Kertész Gazda* [1901–1902]) viszonylag átfogó képet kapunk a nehézségekről.

A termelőket kívánták segíteni e téren az egy-egy településen tevékenykedő specialisták¹³ mellett a különböző pomológiai és kertészeti egyesületek is, melyeknek megjelenése Magyarországon éppen erre az időszakra tehető. Az első pomológiai egyesület 1820-ban alakult Nyíregyházán. Ezt követően sorra jöttek létre az újabb szervezetek: 1858-ban az Országos Kertészeti Társulat, 1861-ben az Országos Kertgazdászati Társulat, 1872-ben a Pesti Kertész Társulat, 1880-ban az Országos Ipartestület Kertészeti Szakosztálya, 1885-ben az Országos Magyar Kertészeti Egyesület, 1912-ben a Magyar Kertészek Országos Szövetsége. Érdekes viszont, hogy a gyümölcsstermelők közös érdekeinek képviselőjére külön először csak Trianont követően, 1932-ben alakult országos szintű szervezet, a Gyümölcsstermelők Országos Egyesülete, amelynek megyénként is működtek tagegyesületei (Ganczaughné Albert 1999: 667).

A társulatok többnyire a szőlősök, a gyümölcsösök, a faiskolák telepítésében vagy újratelepítésében, a szaporítóanyag biztosításában, növényvédelmi akciók lebonyolításában, a szakvéleményezésben és szaktanácsadásban, a tagok terményeinek értékesítésében, a kertészek érdekvédelmében, a különböző kertészeti törvények megalkotásának sürgetésében, a hivatalos közlönyök kiadásában,¹⁴ a kertészeti lapok indításában s a szakoktatás megszervezésében¹⁵ vállaltak döntő szerepet.

---

¹³ Értsd alatta a növénynevelést (oltást, szemeztést stb.) kertészeti szakmai képzésben elsajátító értelmiségieket (hivatalnokok, lelkészek, tanítók). „Régen minden faluban volt (talán még ma is van) egy-két oltogató ember (többnyire a tanító), aki szívesen tett eleget törekvő, gyümölcskedvelő társa kérésének.” – írja az erdélyi körte- és egyéb gyümölcsfajtaokról írott monográfiájában Nagy-Tóth Ferenc (Nagy-Tóth 2006: 69). Erről lásd még: Csoma 1997.

¹⁴ Lásd például az Országos Magyar Kertgazdászati Társulat *Falusi Gazda* (1861–1868) című közlönyét.

¹⁵ A kertészeti szakoktatás megszervezésére már korábban is voltak kezdeményezések. Keszthelyen működött például Európa első agrár-felsőoktatási intézménye, melyet Festetics György alapított az 1790-es években, eredetileg azért, hogy az uradalom számára olyan szakembereket neveljen ki, akik munkájuk nyomán a birtok jövedelmét gyarapítják. Bővebben lásd: Süle 1967. A magánlétesítmény kívülállók számára is nyitva állt, így erdélyiek is látogathatták. Gegesi Kiss József (1820–1900) ezen intézmény falai között sajátította el a gyümölcsstermesztés alapjait, majd szülőfalujában, Gegesen és Marosszék más településén is több gyümölcsösöt telepített, fellendítve ezzel a Bekecsalja térségének gyümölcsstermesztését. Ennek emlékére 2009-ben és 2010-ben a helyiek először Rigmányban majd Gegesen Alma Fesztivált szerveztek. Bővebben lásd: Nagy Zs. 2011; 2013.

A nyilvános előadássorozatok és tanfolyamok mellett a lokális, regionális és országos kertészeti, konyhakerti és gyümölcsészeti kiállítások többsége is ezen egyesületek szervezőmunkájának érdeme. 1877-ben Bereczki Máté pomológus a gyümölcstárlatokról a következő sorokat fogalmazta meg: „Tagadhatlan, hogy a gyümölcstenyésztés megkedveltetésére s általánosítására igen szükségesek és hasznosak a gyümölcstárlatok, főképp, ha azok a gyümölcsészet, – mint tudomány, – utasításai és kívánalmi szerint vannak berendezve.” (Bereczki 1877: 36). E terménytárlatok a 19. században kialakult kertészeti tájkörzetek piackeresési és értékesítési feladatainak megoldásában egyre nagyobb szerepet játszottak s ezen kiállításokat tekintem a mai gyümölcsfesztiválok előzményeinek, hisz már tartalmaznak számos fesztív elemet, amelyet a 2000-es években megjelenő gyümölcstüneteken is megfigyelhetünk.¹⁶

A tárlatok szervezésének oroszánrészt az Országos Magyar Kertészeti Egyesület vállalta magára, emellett a Magyar Nemzeti Múzeumnak is meghatározó szerepe volt az előkészítési munkálatokban, a helyszínek biztosításában. Anélkül, hogy teljességre törekednék, a következőkben csak néhány fontosabbat emelek ki a gyümölcstüneteket is bemutató kiállítások közül.

Az első országos terménykiállítás 1851-ben a Magyar Nemzeti Múzeum első emeleti termeiben nyílt meg Budapesten (Csoma 1996: 73), amelyet további nagysikerű tárlatok követtek. A vidéki városok közül Kolozsvárott, Kézdivásárhelyen, Kassán, Szegeden, Pozsonyban, Sárospatakon, Debrecenben szerveztek kertészeti terményeket bemutató rendezvényeket. Kolozsváron például 1852-ben a helyi Gazdasági Egyület rendezett gyümölcstárlatot, 1853-ban pedig gyümölcs- és terménykiállítás nyílt (Csoma 1996: 75). Országos kiállítás, amelyen kertészeti bemutató is volt 1872-ben Kecskeméten és Szegeden, 1879-ben Székesfehérvárott, 1881-ben Tiszafüreden és Nagyenyeden nyílt (Ganczaughné Albert 1999: 666).

¹⁶ „A valódi (autlienticus) nevű gyümölcstünetektől külön osztályba oszthatnák s teljes nevöket darabka papírra fölírva vagy a gyümölcs szárára akaszthatnák, vagy a gyümölcs mellé, szembetűnő helyre tehetnők ki.” – írja 1877-es kiállítási javaslatában Berecki Máté pomológus (Bereczki 1877: 36). Napjaink erdélyi és magyarországi gyümölcsfesztiváljai a gyümölcstünetek és a gyümölcstünetből készült termékek reprezentálására, illetve forgalmazására is vállalkoznak. A fent idézett javaslathoz hasonlóan állították ki például 2009-ben és 2010-ben, a gegesi Alma Fesztiválon a település határaitban fellelhető almafajtákat, 2012-ben a magyardécei Cseresznyemajálison pedig tizenegy féle cseresznyét.

A *Vasárnapi Újság* hasábjain megjelent hír szerint 1881 októberében Budapesten nyitottak meg kiállítást, nagyszámú érdeklődő jelenlétében: „Az országos gyümölcskiállítás, melyet az orsz. gazdasági egylet rendezett, e hó 15-én nyílt meg a redut termeiben s négy napig fog tartani. A megnyitási ünnepélyre József főherceg, Koburg herceg és a főváros összes testületei külön meghívókat kaptak. E hó 16-án lesz a jutalmak kiosztása, kedden pedig nagy gyümölcs-árverést tartanak. A kiállítás igen gazdag s nagy iránta az érdekeltség.” ([sz. n.] 1881: 671). Az említett tárlaton számos termelő, köztük több erdélyi is részt vett, Maros-Torda vármegyét például hárman képviselték s a rendezvénynek később katalógusát is megjelentették ([sz. n.] 1881a).

A további kertészeti kiállítások sorát Csoma Zsigmond és Ganczaughné Albert Katalin kutatásaiból ismerjük. „Az 1885. évi Budapesti Országos Általános Kiállítás előkészítésében az OMGE Kertészeti és Szőlőművelési és Borászati Szakosztálya is kivette a részét. A 49 kertészeti kiállító között ott volt Mauthner Ödön, Mühle Vilmos és Petz Ármin (id. és ifj.) is. A 15 gyümölcsészeti kiállító egyike Bereczki Máté volt, aki *Gyümölcsészeti vázlatok* című alapvető pomológiai munkáját mutatta be. 1896-ban, a millenniumi ünnepeségek keretében rendezett kiállításon a hazai kertészet állandó és öt időszakos kiállítással vett részt. A mintegy 40 kiállító önálló pavilont kapott. A kiállítás idején az OMKE Budapesten Országos Kertészeti Kongresszust rendezett.” (Ganczaughné Albert 1999: 666). Ganczaughné a mezőgazdasági kiállításokról is átfogó képet ad, azonban helytelenül állapítja meg, hogy az első ilyen jellegű tárlatot Szegeden rendezték 1899-ben. Egy 1895-ös, Gere Istvánnak köszönhető sepsiszentgyörgyi felvétel is tanúsítja,¹⁷ hogy Erdélyben már négy évvel korábban is volt hasonló esemény.

A felsorolt példákból is látható, hogy a 19. század második felében és a 20. század elején tömegesen jelentek meg azok a rendezvények, *kitalált hagyományok*, melyek amellet, hogy találkozási- és tapasztalatcsere-lehetőséget jelentettek az ország különböző területeiről érkező, hasonló érdeklődésű gazdáknak, az állam is felhívhatta a figyelmet az ajánlott gyümölcsfajtákra és a korszerű termesztési módokra. Emellet ezen ünnepeknek már kezdetektől jelentős közösségi és nemzeti identitásformáló

---

¹⁷ Székely Nemzeti Múzeum fotótéka, Sepsiszentgyörgy. Leltári jelzet: F.12. *A sepsiszentgyörgyi gazdasági kiállítás*. Sepsiszentgyörgy, Gere István felvétele, 1895.

hatásuk volt, amely a hobsbawm-i értelemben használatos *kitalált hagyományok*nak is egyik fő jellemzője.

Az egykori Magyarország területén megjelenő gyümölcsfesztiválok többsége ugyan a 19. század második felétől dokumentálható, de eddigi kutatásaim azt bizonyítják, hogy helyenként az értelmiség már korábban is szükségét érezte gyümölcsünnepélyek megszervezésének. Már a század közepén egyfajta nemzeti identitásformáló tényezőként vannak jelen ezen események az ország különböző pontjain. Az egyik legelső ilyen gyümölcsünnep a palotai dinnye-ünnep volt 1859. augusztus 27-én, amelyről ugyan a névadó dinnye hiányzott, de az esemény mégis nagy érdekeltségre tartott számot s a nagy számú résztvevők többsége magyar nemzeti színű bokkrétával ékesített ruhában járta magyar zenére a magyar táncokat, majd nyolc nagy üstből fakanalakkal fogyasztotta el az alföldi pásztorok által készített magyar parasztgulyást. Az eseményről részletes beszámolót adott közre a *Kerti Gazdaság* című lap is (Lukácsy 1859), amely alapján egyértelműen nyomon követhető az ünnepség nemzetépítő jellege.

Az első valódi erdélyi gyümölcsünnep, gyümölcsfesztiválok kialakulását a 19. század végére tehetjük. Fesztív méreteket öltött például a magyardécsi Cseresznyemajális, amelyet először 1893-ban szerveztek meg.¹⁸ Feljegyzések és fényképfelvételek utalnak egyéb – főként székelyföldi – gyümölcsfesztiválok 19. század végi megjelenésére, kialakulására, meglétére is. A mai gyergyószentmiklósi Kokozja Fesztivál (vagy Erdei Kincseink Napja) elnevezésű rendezvény előzményének tekinthető a Tarisznyás Márton néprajzkutató által is emlegetett szeptember 7-i őszi vásár: „A legjobb kokozját emberemlékezet óta a szeptember 7-i gyergyószentmiklósi ún. őszi vásáron lehetett kapni.” – írja egyik tanulmányában

¹⁸ Magyardéce évszázadok óta gyümölcs, s különösen cseresznye termesztésére szakosodott mezővárosi település. Egy 1750-es összeírás szerint az éghajlat a gyümölcs termesztésének kedvezett, ami a falu fő kereseti forrását jelentette már ebben az időszakban is. A cseresznye képezte a kertekből származó jövedelem döntő hányadát, amelyet a helyiek elsősorban a közeli városok piacain árusítottak, például Szamosújváron (Kádár 1900: 263–307). Ugyancsak a kulturális emlékezet őrizte meg az adatot, miszerint az első cseresznyefesztiválra 1893-ban került sor, írásos vagy képi dokumentáció a hitelességét egyelőre nem támasztja alá, áttekintve a 19. század második felében, a gyümölcsészet terén történeteket, elképzelhető, hogy valaki (feltehetően a lelkész) fejből egy nagyobb méretű gyümölcsünnep megszervezésének gondolata pattant ki. A magyardécsi cseresznye-termesztésről lásd még: Nagy M. 1970; Beke 1978; Márton 1998; Simon 2000; Mezei-Szőcs–Vincze 2012.

a szerző (Tarisznyás 1982: 40).¹⁹ A piachelyekhez kapcsolódva tehát alkalmanként nagymértékűvé vált már ebben az időszakban egy-egy gyümölcsfajta árucseréje, ami kedvező feltételt jelentett egy-egy nagyobb méretű gyümölcsünnep létrejöttéhez, megszervezéséhez. E spontán, történetileg kialakult vásárokat az éppen megalakuló különböző kertészeti egyesületek és társaságok dokumentálhatóan egyre inkább kiállítás- és bemutató- majd fesztiváljellegűekké próbálták alakítani. Nem véletlen az sem, hogy ebben az időszakban az éppen aktuális mezőgazdasági javak egy-egy sokadalom elnevezésében (például cseresznyeverési-, dinnye-, szüreti-, almaéresi-stb. vásár) is helyet kaptak.

A 19. század közepéig Magyarországot mint a gabona és szőlő hazáját lehetne definiálni, nem csak azért, mert területeinek nagy részén e két növényi kultúra dominanciája volt megfigyelhető, hanem főként azért, mert – részben ebből adódóan – a falun élő lakosság nagy hányadának fő jövedelemforrását biztosították az említett gazdasági ágazatok. A gyümölcs termesztése, a pomológia egészen e század második feléig nem bírt nagyobb jelentőséggel, gyümölcsfák – az udvarházak, kastélyok és kolostorok kertjeitől eltekintve – inkább csak az ún. háztáji kertekben és kaszálókon mint határjelek, árnyékot nyújtó hagyásfák voltak fellelhetőek, míg nagyobb kiterjedésű ültetvényekről csak szórványosan tudunk. Mindez a 19. század közepétől, a korszak gazdasági, társadalmi és kulturális folyamatainak köszönhetően megváltozott.

A 19. századi gyümölcsstermesztés terén elért látványos eredményeket (a számos szaklap megjelenését, a terménykiállítások sokaságát stb.) áttekintve, joggal merül fel a kérdés: mi okozta e szembeötlő és hirtelen, néhány évtized alatt végbemenő változást a gazdasági életben? A válasz – mint maga a folyamat is – összetett. A gyümölcstermesztés ügye felé való fokozott fordulást több tényező együttes hatásának köszönhetjük: az 1875-től megjelenő filoxéravésznek, a vasúthálózat kiépítésének, a folyószabályozási munkálatok befejeztének, illetve az ipari forradalom vívmányainak, a mezőgazdaság gépesítésének, a városiasodásnak és polgárosodásnak, a

---

¹⁹ Tarisznyás egy – az idézetnél néhány évvel korábbi – közleményéből ismerhetjük meg a gyergyói gyűjtőgyűjtésre vonatkozó kutatásában segédkező adatközlőket: szinte kivétel nélkül a 19. század második felében vagy a század végén születetteket szólatlatott meg, így az „emberemlékezet óta” kifejezés mindenképpen a 19. századra (is) értendő. Vö. Tarisznyás 1978: 33.

gyárak megjelenésének, a piacok fejlődésének. A felsorolás természetesen nem törekszik, nem is törekedhet teljességre. Itt csak azon tényezők kerültek megemlítésre, amelyek szűkebb vagy bővebb ismertetését jelen tanulmány terjedelmi keretei megengedik. A következőkben ezek összefüggésben való bemutatására vállalkozom.

Gazdasági, társadalmi és kulturális kontextus

A *Dactylophaera vitifoliae* nevű törpe levéltetvet (magyarul Szőlő-filoxéra vagy Szőlő-gyökértetű), – mely rövid idő alatt képes volt óriási kiterjedésű szőlős területeket kipusztítani azáltal, hogy a növény elől elszívta az éltető nedveket és gyökerén, levelén stb. gubacsokat idézett elő – származási helyén, Amerikában határozták meg először az 1850-es években (Bisztray–Véghelyi–Zanathy 2010: 61). A kártevő valószínűleg az Izabella nevű kékszőlő vesszőivel került Franciaországba az 1850-es évek végén, majd borvidékről borvidékre hurcolva az 1870-es évek elejére megfertőzte egész Európa szőlőállományát.²⁰ A filoxerával megtámadott szőlőtáblában először sárga foltok tűntek fel, a növények levelei megsárgultak, lehullottak, majd 4–6 év alatt teljesen kipusztult az ültetvény. „Hazánkban a földművelésügyi miniszter már 1872-től több körlevélben figyelmeztette a gazdasági és borászati egyleteket, a törvényhatóságokat a veszélyre. A következő évben pedig már rendeleti úton tiltották meg a gyökeres vesszők külföldi behozatalát. Ausztriában 1874-ben elpusztult Klosterneuburg híres borászati és kertészeti iskolájának kísérleti szőlőtelepe, ahonnan sok szőlővessző került Magyarországra. Ezután Magyarország rögtön rendeletben tiltották meg a gyökeres és sima vesszők külföldről, osztrák tartományokból és Horvát-Szlavóniából való behozatalát.” (Máté 2002: 56). A vész, mindenféle óvintézkedés ellenére azonban nem került ki a Kárpát-medence szőlőültetvényeit sem, 1875-től²¹ számítva két évtized alatt Magyarország szőlősterületeinek 2/3-át veszítette el.

A filoxéra ugyanakkor nem csupán a szőlőt, hanem a dohányültetvényeket is nagyban károsította. Eddigi kutatásaim azt mutatják, hogy Belső-Erdély és Partium területén főként a marosszéki és háromszéki

²⁰ Németország, Svájc, Spanyolország, Portugália stb. (Máté 2002: 55).

²¹ Ekkor jelezték először a kártevőt Magyarországon, a vajdasági Pancsován (szerbiül Pančevo).

dohánytermesztésre volt erőteljes hatással a kártevő. A jelenség vizsgálata még folyamatban van, így az eredményeket jelen dolgozatomban még nem áll módomban kellőképpen részletezni, itt csupán azt a megállapítást teszem, hogy mivel a dohányművelés általános paraszti termeléssé nem vált (nagyobbrészt specialisták foglalkoztak vele), így a filoxéra okozta gazdasági károk az esetében határozottan elenyészőnek mondhatóak a szőlőben tett károkhoz viszonyítva, annál is inkább, mivel a filoxéra által megtámadott dohányültetvény – akárcsak, mint egy megszokottabb ár-
vív, jégeső vagy fagy által károsított dohányültetvény – csupán egy évnyi jövedelemkiesést jelentett az azt művelő gazdának, újratelepítése jóval egyszerűbb és olcsóbb volt, mint a szőlőé és még a rekonstrukciós munkálatok elvégzésének évében hasznot hozott az új telepítés.

A filoxéra magyarországi megjelenése és gyors ütemű elterjedése – a korlátozások, szabályozások és törvények ellenére – nem meglepő, tudva azt, hogy a 19. század második felében, többek között a vasúthálózat kiépülésének köszönhetően a gazdák egyre messzebb és egyre többen mozdultak ki – az addig zártnak mondható – falusi világukból.²² Az elképzelések szerint a legtöbb magyarországi településre éppen a Budapestről árut szállító kofákon, illetve a fertőzött területekről érkezett szőlőmunkásokon keresztül, a szerszámokról került be a rovar.²³ A kártevővel szemben több módon igyekeztek felvenni a harcot, de a már fertőzött területeken ritkán sikerült segíteni, így az azt művelők általában megélhetés nélkül maradván városokban, az éppen fellendülő gyáripárban találtak munkát, többen közülük Amerikába vándoroltak.²⁴ Az 1860-as évek végén fellendült nagy vasútépítkezési és folyószabályozási munkálatok a gyárak mellett szintén megélhetési lehetőséget biztosítottak az agrárszegénység számára, de nem szabad elfelednünk azt a tényt, hogy ezen akciók az 1890-es évekre nagyrészt véget értek, újbóli tömeges munkanélküliséget eredményezve (Egyed 1981: 235).

---

²² „[...] egyre többen ültek vonatra, hogy a környező városok piacaira vigyék a gazdaságukban megtermett gyümölcsöt, szőlőt, virágot, vagy a tejfeldolgozás termékeit, a tejet, a túrót, vaját, tejfölt és sajtot. Igaz volt ez [...] az ország számos kis régiójában élőkre [...]” (Sári 2011: 22). A vasútépítés, iparosodás, urbanizáció egyfajta élelmiszer-, gyümölcs-skonjunkturát is kialakított tehát.

²³ Például Szekszárdon, ahol először 1883-ban jelezték a filoxéra jelenlétét (Máté 2002: 57).

²⁴ A 19. századi filoxeravészről és hatásairól bővebben lásd még Beck 2005; Majdán 2008.

A kipusztult területek amerikai ellenálló alanyra oltott európai vészszókkal és direkttermő fajokkal való újratelepítését a fentiekben tárgyalt gazdasági egyesületek és társaságok próbálták segíteni. A károsultak az 1883. évi XVII. törvénycikk 8 és 9. bekezdésének értelmében 6–10 évig adómentesek voltak.²⁵ Mivel azonban az újratelepítés és a védekezés (szénkénegezés, elárasztás stb.) nehézkesen ment, hosszú időt, megfeszített fizikai munkát és nagy anyagi ráfordítást igényelt s sikeressége még így sem volt garantált, ezért legtöbben igyekeztek más növényi kultúrával helyettesíteni az elvesztett szőlőt.²⁶ Mivel a domboldalal a 19. században megjelenő, sorba ültethető és már gépesítéssel művelt ipari növények (cukorrépa, zöldség stb.) termesztésére nem adtak lehetőséget, ezért legáltalánosabban egy-egy gyümölcstünetvény telepítésével válaszoltak a gazdák a válságra.²⁷ Legtöbben a gyümölcsösök telepítését, – amely öt-hét évnyi befektetést jelentett – saját anyagi fedezetükből természetesen nem engedhették volna meg, viszont a gyümölcsészeti egyesületek, az állami szervek ingyen csemetékkel és oltóágakkal, növényvédelmi szerekekkel, aszalókemencékkel stb. látták el a gazdákat. 1880-ban Magyarországon már 6 583-an foglalkoztak hivatásszerűen a kertészet valamely ágával, s a korabeli források megjegyzik, hogy mindemellett önálló vállalkozóként vagy gazdasági mellékfoglalkozást űzőkként egyre többen kezdtek gyümölcsstermesztéssel foglalkozni (Csoma 1996: 79). 1897-re, a magyar Földmívelésügyi m. kir. minister 1895-ös jelentéséből elkészült *Az ország*

²⁵ „8. § Azok a szőlőterületek, a melyeken a phylloxera dulása következtében a mivélés megszűnt, mindaddig, míg pusztán maradnak, a földadó fizetése alól mentesek. Ezen adómentesség azonban 6 évnél tovább nem terjedhet. Az adómentesség mivélés abbahagyására következő évvel veszi kezdetét és végződik akkor, a mikor a terület tényleg ismét valamely mivélési ág alá kerül, illetőleg a hat év letelte után. Az új mivélés alá vett területek a tényleg alkalmazott mivélési ág szerint veendő földadó alá. 9. § A szőlőnek phylloxeramentességét biztosító homokterületeken új szőlők hat évi adómentességben részesülnek. Az elárasztásra berendezett új szőlők, a víznek egyszerű bevezetése mellett hat havi, vízemelő gépek vagy ártézi kutak alkalmazása mellett tíz évi adómentességben részesülnek.” (XVII. törvénycikk, § 8–9., 1883).

²⁶ A szász területeken szinte kivétel nélkül a szőlőterületek visszatelepítésére vállalkoztak (Enesei Dorner 1910: 236).

²⁷ Viga Gyula a gazdasági kapcsolatok hagyományos formáit vizsgáló kötetében megjegyzi, hogy az 1875-től kezdődő, történelmi borvidékeket elpusztító filoxeravész a gyümölcsészet megerősödését hozta magával (Viga 2007: 23). Az egykor híres budai szőlők helyét például különféle gyümölcskultúrák (például őszibarack, mandula stb.) váltották fel (Bali 2005: 57).

egyes vidékein nagyban való termelésre ajánlható gyümölcsfajták jegyzéke ([sz. n.] 1897) is, amelyet füzetek formájában ingyenesen bocsátottak az érdeklődők rendelkezésére. Ennek terjesztésébe az Országos Magyar Gazdasági Egyesület is bekapcsolódott s hivatalos közlönyében következőképpen adta a gazdák tudtára a kiadvány megjelentetésének célját: „E füzetnek gyakorlati rendeltetése az, hogy a gyümölcsstermeléssel foglalkozókat tájékoztassa az iránt, hogy vidékükön tapasztalat szerint milyen gyümölcsfajtákat termelhetnek nagyban, kereskedelmi célra; e részben tehát nincsenek a költséges kísérletezésekre utalva.” ([sz. n.] 1897a: 683). A havasi bogyós gyümölcsök tárlatokon való népszerűsítése, termesztésük szorgalmazása és a feldolgozásuk megszervezése szintén itt említendő. A századforduló a kongresszus például havasi gyümölcsök feldolgozására vállalkozó létesítmények alakítását is kilátásba helyezte (Balatoni 2006: 303), a Börzsöny vidéken, ahol korábban gabonatermesztés és szőlőművelés volt jellemző (Bali 2005: 53), részben a filoxeravész következményeinek köszönhetően erre az időszakra esett a bogyós gyümölcsök (szamáca, egres, ribizli és főként málna) termesztésére való fokozatos áttérés vagy a földieperre koncentráló szentendrei-szigeti kertkultúrák kialakulása is.²⁸

A csemeték, oltványok osztogatása egészen az 1910-es évekig, az első világháborúig dokumentálható. Az ún. Székely Akció keretében például a székely székek területén, az 1903 és 1906 közötti időszakban mintegy 50 000 oltvány szétosztására került sor.²⁹ A *Székely Újság* egy 1908-as áprilisi számából is arról értesülhetünk, hogy a mai Kovászna megye területén működött egykori gazdasági egyesület a székelyföldi miniszteri kirendeltség által küldött gyümölcsfacsemetéket jelképes összegért osztotta a gazdáknak ([sz. n.] 1908). Mindezek ellenére nem mindenütt ment gördülékenyen a gyümölcsfakiosztási program. Az udvarhelyszéki Máréfalván például az ingyen kiosztásra szánt csemetéket évekig nem vették át a gazdák ([sz. n.] 1907: 127; Enesei Dorner 1940: 41–44).

Az elvesztett szőlősterületek gyümölcsösökkel való pótlását az állami közigazgatás különböző szabályok, törvények meghozatala révén is igyekezett szorgalmazni. Az 1894-es XII. törvénycikkely VI. fejezetének 43-tól 49-ig terjedő bekezdésében kötelezték a községeket, hogy faiskolákat

---

²⁸ Vö. Bali 2005: 53–72.

²⁹ Vö. a Balatoni Petra által feltárt adatsorokkal (Balatoni 2006: 304).

létesítsenek a határban és az utak mentén.³⁰ A minisztérium (Rudinai) Molnár István országos gyümölcsészeti és fatenyésztési miniszteri biztost kérte fel egy „fatenyésztésről” szóló monografikus kézikönyv megírására, amely rövid időn belül el is készült, hiszen 1901-re *Különös tekintettel a községi faiskolákra és befásításokra* alcímmel ellátva már a negyedik

³⁰ „A faiskolákról és fásításokról 43. § A községek kötelesek, a határ kiterjedéséhez és a befásítandó utak és területekhez mért, de legalább egy negyed kataszteri hold nagyságu, kellően berendezett faiskolát fentartani. A mely községben faiskola még nem volna, köteles a község a faiskolát a jelen törvény életbeléptetése után egy év alatt, alkalmas helyen kijelölni és annak a szükséges kellékekkel leendő ellátása iránt intézkedni. Menyiben menthetők fel egyes községek a faiskola területének kijelölése és a faiskola berendezése alól, vagy mely esetekben szövetkezhet több szomszédos község, egy faiskola létesítésére és fentartására, azt a törvényhatóság határozza meg. 44. § A községi faiskola létesítéséről és kezeléséről, valamint az utakra és közhelyekre kiültetett fák gondozásáról, a községi előljárással intézkedik. A faiskola kezelésével, ha arra külön szakértő közeg nem alkalmaztatik, méltányos díjazás mellett a néptanító bízható meg. A hol több néptanító van, az bízandó meg, kit a községi képviselőtestület választ. 45. § A faiskola kezelője köteles, a községi tanköteles gyermekeket, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által, a földmívelésügyi miniszterrel egyetértőleg kiadandó utasítás és tanterv szerint, a fatenyésztésben gyakorlatilag oktadni. 46. § A törvényhatóság szabályrendelettel állapítja meg, hogy a vidéken legjobban diszló fa és gyümölcsfajokból a községi faiskolában melyek tenyészteszenek, és hogy mindenütt, hol a szederfa-tenyésztésre (*Morus alba*) úgy a talaj, mint az éghajlati viszonyok alkalmasak; selyemtenyésztés üzetik, vagy meghonosítása remélhető; a selyemtenyésztés érdekében a szederfa (*Morus alba*) tenyésztésre különös gond fordítassék. Hol a kosárfonás mint házi ipar meghonosítható, a kosárfűzvesztő tenyésztésére is gond fordítandó. 47. § A faiskolákból nyert csemeték első sorban a 13. és 14. §-okban körülírt területek befásítására, a futóhomok megkötésére, továbbá a meredekebb partok, szakadások biztosítására és megvédésére - azután pedig a közutak, utcák, terek és növények termelésére alkalmatlan más területek, valamint a község tulajdonát képező legelők befásítására szolgálnak. A község által nem igényelt csemetéket az előljárással, a községi lakosoknak mérsékelt áron eladhatja, és pedig első sorban azoknak, kik a csemetéket a 13. és 14. §-okban körülírt területek, a birtokuk mellett elhaladó utak mellékének vagy befásítandó futóhomok és más növények termelésére alkalmatlan területeik, továbbá meredekebb partok és szakadások beültetésére használják. Ezen igények kielégítése után a felesleges csemeték szabadon áruba bocsáthatók. A csemeték eladásából befolyó összeg csak a faiskola céljaira fordítható. 48. § Ha valamely községben a faiskolának kijelölt terület a 43. szakaszban megállapított határidő alatt megfelelően be nem rendeztetik, a faiskola a hibás községi előljárással költségére a hatóság által rendeztetik be, illetőleg hozatik rendbe. 49. § Az 1890. évi I. tc. 134. §-a, mely szerint a fák az utak külső szélétől számítva félméter s egymástól legalább tizenöt méter távolságra ültetendők akként, hogy egyik fa ne a másik oldalon levő fával, hanem a fák közötti tér közepével legyen átellenben, hatályon kívül helyeztetik. Mely utak minő határidők alatt fásítottassanak be, továbbá, hogy a fák bizonyos utaknál az utastre vagy azon kívül és egymástól minő távolságra ültetessenek, s milyen fanevek ültetendők az összes utakra, tehát az államutakra nézve is, a törvényhatóságok határozzák meg.” (XII. törvénycikk, VI. fejezet, § 43–49., 1894).

javitott kiadását élte meg (Molnár 1901). Különböző kiadásai az erdélyi gazdák kiskönyvtáraiba is eljutott; kutatásaim során például több ízben találok fennmaradt példányokkal az egykori Háromszék területétől egészen Kalotaszegig terjedően szinte mindenhol. Molnár István munkájából arra is ráláthatunk, hogy miképpen képzelték el a kipusztult szőlőültetvények gyümölcsösökre való váltását a kor szakemberei. Itt a szerzőnek csak néhány ide vonatkozó gondolatát idézem: „A szőlők befásítása két szempontból jöhet tekintetbe. Vagy oly kipusztult szőlőterület befásításáról lehet szó, a mely sem amerikai szőlőművelésre, sem pedig szénkénnel való gyéritésre nem alkalmas; vagy pedig fillokszera mentes homoki; vagy szénkénnel fentartott európai, esetleg amerikai oltványszőlővel kiültetett szőlőterület befásítása lehet a kérdés tárgya. Ha az első eset fordul elő, akkor az egész kipusztult szőlőterület fával ültetetik be, hogy így hozzon jövedelmet a bortermelési haszon helyett. Ily területekre a gyümölcsnemek mindig tekintettel az égalji és talajviszonyokra választandók meg. [...] A fák közt lehet termelni bogyógyümölcsöket [...] Homoki szőlőknél célszerű a fűtak mellékén, a táblák szélein kajszibarackfából, továbbá meggy- és almából fasorokat kiültetni. [...] Gyérités mellett vagy amerikai oltványokkal fentartott szőlőnél csak az utak mellékeinek, a terasse falaknak és a táblák széleinek befásítása jöhet szóba.” (Molnár 1901: 196–197).

A szőlőfiloxéra kiváltotta krízishelyzetben az erdélyi közösségek életében a kiegészítő gazdasági tevékenységek (például a vadon termő gyümölcsök gyűjtögetésének) szerepe is jelentősebbé vált. Érdekesnek találom, hogy a kalotaszentkirályi csipkebogyóünnep szervezői napjainkig is a filoxéra hatásának tulajdonítják, hogy a 19. századtól a falu lakói rákényszerültek a csipke közös begyűjtésére és feldolgozására.³¹ A válságos időszakban tehát a helyi erőforrások ésszerű hasznosításával a közösségek megkísérelték az igényekhez illeszkedő új fejlődési irányvonalak kimunkálását: megnőtt az együttműködési hajlam, s a korábban fel nem fedezett helyi értékek (jelen esetben a csipkebogyó) felértékelődtek, aminek az újszerű alkalmazására törekedtek.

A gyümölcsfatenyésztésre való fokozatos, de gyorsütemű áttérés a gasztronómia hirtelen változását is magával hozta. A tárolást és szállítást

---

³¹ Saját gyűjtés, 2012. Kalotaszentkirály, Kolozs megye.

kevésbé tűrő gyümölcsfajták (barack, körte stb.) és a nyersen szinte értéktelennek mondható, eladásuk után a szállítási költségeket sem fedező fajták (alma, szilva stb.) helyben való feldolgozásának megoldása szükség-szerű volt. Itt a konzervgyárak megjelenésének említése mellett csupán azt emelem még ki, hogy megtörtént a borfogyasztásról az égetett szeszes italok, a pálinka, e „veszedelmes emberirtó” ([sz. n.] 1899: 6) „durva zsarnok” ([sz. n.] 1886: 1) fogyasztására való áttérés is. A megdrágult bor már nem tudott versenyezni az olcsó pálinkával, s ez a század végétől komoly társadalmi problémát jelentett, az alkoholizmus hirtelen „társadalmi betegséggé” (Békésy 1892: 29) vált.³² Nem tartom véletlen egybeesésnek azt sem, hogy a legtöbb alkoholizmus okozta betegség rohamos szám-növekedését a század utolsó évtizedének elején azokban az erdélyi megyekórházakban jegyezték, ahol a filoxéra is a legkorábban jelent meg és pusztította ki a szőlőállományt.³³

Míg a gyümölcsstermesztést szorgalmazó állami szervek és lokális intézmények, egyesületek szeszfőzők adományozásába fogtak (Balatoni 2006: 305), addig a helyi közösségek vezetői (lelkészek, tanítók, orvosok, hivatalnokok) igyekeztek felvenni a harcot az ital egyre nagyobb méreteket öltő fogyasztásával, annak káros hatásaival, pusztításával szemben.³⁴ Az abszolutizmus idején a szeszipar a malomipar után azonban a legfontosabb iparággá vált. „1867–1880 között több, mint 100 000 fogyasztási adóra kötelezett és 150 000 nem adózó, önellátásra termelőt tartottak

³² Ennek sajtóreprezentációjáról és tágabb kontextusáról lásd Nagy Zs. 2013d.

³³ Például Szeben megyében az 1889 – 1890-es évek fordulóján a kórházi betegek 23 százaléka szenvedett valamilyen alkoholizmus kiváltotta betegségben (Békésy 1892: 32). Itt korábban nem volt jellemző a pálinkafogyasztás, s a szőlőfiloxerát Szilágytság területével egyetemben itt jelezték Erdélyben elsőként az 1880-as évek elején.

³⁴ A pálinkafogyasztás ártalmaira való első felhívások már a század közepétől dokumentálhatóak, ezek még elsősorban a törköly-, gabona- és burgonyapálinka fogyasztása ellen küzdenek. A Nagy Ferencz (a kolozsvári református főiskola tanára) által 1843-ban szerkesztett közhasznú ismeretek tárában például az ajánlott könyvek lajstrománál nem csak a vallásos jellegű/tartalmú munkák címeit olvashatjuk, hanem a gróf Teleki Miksa által német nyelvről lefordított *Pálinka korságét* is, amely „a pálinka lassan ölő mérge ellen a leggyönyörűbb erkölcsi és gazdasági orvosszereket foglalja magába.” (Nagy F. szerk. 1842: 352). Érdekes, hogy a *Vasárnapi Újság* egy 1855-ös számában Menyhért János református lelkész tollából is már a következőket olvashatjuk: „Korunkban a pálinkaivás annyira eláradt, hogy valóságos ragályos nyavalyaként terjed az emberi társaságban. Míg édes hazánkban »a testet tápláló, és lelket élesztő bort« – a vért lomhító, az észet butává tevő, s az erkölcsöt megmételtyező pálinka ki nem szorítja a maga helyéből [...]” (Menyhért 1855: 354). A pálinkafogyasztás ellen való tiltakozás a 19. század végétől öltött mozgalomméretet.

nyilván.” (Kárpáti 1960: 156), s a szesztermelés Magyarországon különösen a ‘80-as évek elején fejlődött ki. Mindez az 1878-as évi szesztörvénynek is köszönhető, amely által a mezőgazdasági szeszgyárak, adóelengedésének révén előnyösebb helyzetbe kerültek az ipari szeszgyárakkal szemben.³⁵ Az 1888-as XXV. törvénycikk szintén a kiskapacitású mezőgazdasági főzdeknek kedvezett s ebből is látható, hogy a szeszitalok fogyasztásának növekedésében jelentős szerepe volt az államérdekeltségnek is,³⁶ így nem csoda, hogy rohamosan megnőtt az alkoholisták száma, falun és városon egyaránt. Az iparosodás, nagy építkezések révén jelentékeny ipari és mezőgazdasági munkástömeg jelentkezett a fogyasztói piacon, ezeket a „gyökértelen” rétegeket belső és külső bizonytalanságuk fokozottan taszította „a pillanatnyi felejtést jelentő érzéki élvezetek irányába.” (Kárpáti 1960: 157).

Gyümölcsstermesztés fele kezdtek orientálódni a 19. században azon rétegek is, amelyek korábban a gabonatermesztésből részesaratókként vagy más módon keresték meg egész évi jövedelmük nagy hányadát. Ez a folyamat a mezőgazdaságban megjelenő legújabb eszközökkel és a gabonatermesztés gépesítésével magyarázható, ugyanis a cséplő- és aratógép feltalálásával és elterjedésével például nem csak a munkára fordítandó idő mennyisége csökkent jelentős mértékben, hanem az emberi munkaerőigény is. A cséplőgépek elterjedésével 75%-al lett kisebb a munkaerőszükséglet, míg az aratógép használatával felére csökkent a munkaidő (Egyed 1981: 235).

Hasonlóképpen gyümölcsstermesztésre térhetett át az állattenyésztők, kézművesek, kisiparosok, fuvarosok és kereskedők azon rétegének egy bizonyos része is, amely az ebben az időszakban – a vasúti szállítás megindulásának köszönhetően – piacokra beáramló olcsóbb külföldi áruk megjelenésének és az osztrák ipartörvények meghozatalának következtében veszítette el addigi biztos megélhetését. Tették mindezt többek között azért is, mert a gyümölcsészet fellendítésének ügye a század végén államilag is támogatott volt, a gyümölcsös gondozása – a tanfolyamoknak, a falvakban tevékenykedő specialistáknak, a szaklapoknak és egyéb kiadványoknak köszönhetően – viszonylag könnyen elsajátítható volt bárki számára, s nem utolsósorban a gyümölcsstermesztés helyes alapokon való fejlesztésében rejlő lehetőségeknek minél nagyobb mértékben való kihasználását

---

³⁵ XXIV. törvénycikk, 1878.

³⁶ XXV. törvénycikk, 1888.

a gazdaságpolitikai szükségszerűség is megkövetelte, ugyanis az urbanizáció időszakában aránytalanul több embert kellett eltartania a gazdálkodói rétegnek s fontos volt, hogy a belterjesen művelhető földek fokozottabban kihasználódjanak. E több szempontból is válságosnak mondható időszakban, tehát érthető módon jelent meg a temérdek gyümölcsészeti szaklap és egyesület, s világossá válhat számunkra, hogy miért volt szükség a gyümölcsök kiállításokon való reprezentálására, népszerűsítésére.

Összegzés. Kitekintés napjainkra

A 20. századi leírásokat olvasva azt tapasztalhatjuk, hogy szembetűnően másképpen kezdenek beszélni a gyümölcsstermesztés országos helyzetéről, mint ahogyan azt néhány évtizeddel korábban tették. A forrásokból az olvasható ki, hogy a felmerülő akadályokat sikerrel vették a gazdák s az őket segítő értelmiségiek. 1903 őszén a kézdivásárhelyi gyümölcskiállításról például a következőket olvashatjuk egy újságcikkben: „A Kézdivásárhelyi Gazdasági Egyesület által rendezett gyümölcskiállítás, dacára az idő rövidegének, mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben a lehető legfényesebben sikerült. [...] Kezdetől fogva, a bezárásig nagy érdeklődést tanúsított a városi és vidéki közönség. [...] A kiállítás a gyümölcsfajok és gyümölcsstermékek sokféleségével és kiválóságával lekötötte a közönség figyelmét. Volt kiállítva 20 fajalma, 10 fajkörte, szilva, aszalt szilva, szilvaíz, szilvórium, körtepálinka. Eladásra bejelentetett ezer hektó gyümölcs, egy párezer liter szilvórium. [...] Megrendelésekben sem volt hiány [...], már 10-én jelentkezett Utech János lipcei kereskedő, aki elkérte a kiállítók jegyzékét és megkezdte a vásárlást. Megrendelést tett a budapesti vásárcsarnok igazgatósága. [...] Még Belgiumból is érkezett rendelés [...] Ebből látható, hogy a kiállítást teljes siker koronázta, s bármely mennyiségű gyümölcsünk teremjen, piacot s vevőt bőven kaphatunk.” (Zajzon 1903: [o. n.]). A kézdivásárhelyi tárlatot követően egy évvel Budapesten nyílt gyümölcsöket és gyümölcsből készített termékeket bemutató rendezvény. A kiállítás kapcsán a sajtóban szintén azt olvashatjuk, hogy ez a termelési ág immár nemzetközileg is versenyképesé vált: „Nagyon szép és gazdag kiállítás volt legközelebb Budapesten látható, hol az ország legkiválóbb termelői mutatták be pompás gyümölcseiket [...]. A ki itt megfordult, örömmel győződhetett meg róla, hogy mennyire haladt már nálunk

ez a termelési ág s a megjelent külföldi szakértő-látogatók is kijelentették, hogy Magyarország e tekintetben akármelyik más állammal versenyezhet. Ennek különben ékesen szóló bizonyítéka az is, hogy a magyar gyümölcsöt [...] mind nagyobb mértékben szállítják a külföldi piacokra, hol nagy kelendőségnek örvendenek. Ez pedig nemcsak az illető termelőkre nézve hasznos, hanem nemzetgazdasági tekintetben is igen figyelemre méltó, mert ily módon sok idegen pénz áramlik be az országba.” ([sz. n.] 1904).

A fentiekben idézett két cikkrészletből is láthatjuk tehát, hogy a gyümölcsészet Erdélyben, illetve általában Magyarország területén egy viszontagságos évszázad, az 1800-as évek végére érte el virágkorát. Sajnos a gyors ütemű, ígéretes haladást a 20. század eseményei törték meg: Trianon erdély gyümölcsészetének is idegen rendelkezést szabott, megváltoztatva haladásának irányát, eszmeiségét, majd a végzetes csapást a II. világháború utáni magántulajdon megszüntetése, a kollektivizálás, s általa az önálló kezdeményezésű termelőgazdálkodás elsorvasztása jelentette.³⁷ A rendszerváltást követően néhány évtizeddel, az ugyancsak váltságosként emlegetett 21. század elején, helyi szinten tehát csak 19. század végi modellek állhatnak rendelkezésére a gyümölcsstermesztés ügyének előmozdításán igyekvők számára.

A 19. század második felében az értelmiségi réteg – terveibe a falusi parasztságot is bevonva – újrászervezte az erdélyi s ezen felül a magyarországi gazdasági, társadalmi és kulturális életet. E tervek tőkéjét a helyi erőforrások alkották, mivel ráeszméltek, hogy hosszú távon csak azokra lehet építeni. Napjainkban ugyanezen folyamatnak lehetünk tanúi. A 19. század végén is piacra való reflektálással szándékoztak felzárkóztatni, illetve a polgárosodás útjára ráállítani az erdélyi falusi közösségeket. Ehhez hasonlóan napjainkban, a 21. század elején, immár a modernizáció és globalizáció kontextusában ugyanazt, de másképpen, például a falusi turizmus, vidékfejlesztés, örökségesítés stb. címszavak alatt igyekeznek megvalósítani a rurális közösségek jólétének előmozdításán igyekvők.

A vidék fejlesztése napjainkban – akárcsak másfél évszázaddal ezelőtt – egy adott közösség saját erőforrásainak menedzselési hatékonyságának növelésével történik. A civil szervezetek, gazdasági egyletek többnyire

---

³⁷ Meg kell említenünk természetesen azt, hogy a kommunista diktatúra idején Erdélyben több helyen iskolakertek, illetve nagyobb kiterjedésű gyümölcsültetvények létesítését szorgalmazta az állami vezetés.

azért alakulnak meg egy adott közösség közegében, hogy a környezetükben érzett hiányok és problémák orvoslására mielőbb és lehetőség szerint a helyi sajátosságoknak megfelelően – például egy gyümölcsös telepítéssel vagy egy terménykiállítás, gyümölcsfesztivál megszervezésével – válasszoljanak.

Szakirodalom és források

ARADI József

2013 Fesztivál az egész világ? Képzelt riport egy kelet-európai fesztivál-antropológiáról. *Korunk*. XXIV. (4) 3–8.

BALATONI Petra

2006 *A Székely Akció története, 1902–1914. Állami szerepvállalás Székelyföld felzárkóztatására*. Debreceni Egyetem BTK, Debrecen, doktori (PhD) értekezés, kézirat.

BALI János

2005 *A Börzsöny-vidéki málnatermelő táj gazdaságnéprajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

BECK Tibor

2005 *A filoxéravész Magyarországon. A kártevő elleni küzdelem az első központi intézkedésektől az államilag támogatott szőlőrekonstrukciós hitelek lejártáig (1872–1910)*. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest

BEKE György

1978 Kettőbe vágott porta (cseresznyetermesztés Magyardécsén). *Falvak Dolgozó Népe* XXXVI. (31) 5.

BÉKÉSY Géza, dr.

1892 A pálinka pusztítása. *Természettudományi Közlöny*. XXIV. (269) 29–32.

BERECZKI Máté

1877 *Gyümölcsészeti vázlatok I.* [k. n.], Arad.

BÍRÓ Boróka-Júlia – VINCZE Mária

2011 Primer ágazatok: mezőgazdaság és vidékfejlesztés. In: Benedek József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet–Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 243–288.

BISZTRAY György – VÉGHÉLYI Klára – ZANATHY Gábor

2010 Filoxéravész az elhanyagolt szőlőskertekből. *Agroforum Extra*. [évf. n.] (35) 61–64.

CSOMA Zsigmond

- 1996 Kertészeti és szőlészeti-borászati vásárok és kiállítások Magyarországon (19–20. sz.). In: Gunszt Péter (szerk.): *Az országos mezőgazdasági kiállítások és vásárok története 1881–1990*. Magyar Mezőgazdasági Múzeum–Agroinform Kiadóház, Budapest, 73–94.
- 1997 A kertészet fejlődése és a népiskolák, néptanítók szerepe az ismeretek elsajátításában, terjesztésében a 19. század második felében. In: Fűrészné Molnár Anikó (szerk.): *Népiskolák Magyarországon*. Tatabányai Múzeum, Tatabánya, 91–126.

DÉR Csaba Rezső

- 2013 Piros, fehér... zöld? Szervezői és látogatói vélemények a magyarországi fesztiválok „fenntartható fejlődéséről” a brit tendenciák tükrében. *Korunk* XXIV. (4) 23–33.

EGYED Ákos

- 1981 A falu társadalma. In: Uő: *Falu, város, civilizáció*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 226–245.

ENESEI DORNER Béla

- 1910 *Az erdélyi szászok mezőgazdasága*. Pannonia Könyvnyomda, Győr
- 1940 *Székelyföldi esetek: erdélyi gazdasági emlékek, elbeszélések*. [k. n.], Budapest.

ERDEI Ferenc

- 1942 A magyar parasztság válságos kora. In: Uő: *A magyar paraszttársadalom*. Franklin Társulat Nyomdája, Budapest, 40–86.

SOÓS Gábor

- 1996 *Kitalált hagyományok*. Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

GANCZAUGHNÉ ALBERT Katalin

- 1999 *Kertészet*. In: Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a 20. században*. IV. Babits Kiadó, Szekszárd, 647–690.

HEGEDÜS Csilla – MÁRTON Orsolya – TAMÁS Ágnes (szerk.)

- 2013 *Eseménynaptár 2013*. RMDSZ Főtitkárságánál Kulturális Főosztálya, Kolozsvár.

HOBSBAWM, Eric J. E.

- 1983 Mass-producing traditions: Europe, 1870–1914. In: Hobsbawm, Eric– Ranger, Terence (eds.): *The invention of tradition*. Cambridge University Press, Cambridge–New York, 263–307.

HOBSBAWM, Eric– RANGER, Terence (eds.)

- 1983 *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, Cambridge–New York.

KÁDÁR József

1900 *Szolnok-Doboka vármegye monográphiája*. [k. n.], Dees

KÁNTOR Lajos

2013 Megéneklünk, szalonna. *Korunk* XXIV. (4) 76–77.

KÁRPÁTI Endre

1960 Adalékok a magyarországi alkoholelleses küzdelem történetéhez (1914-ig). In: Palla Ákos (szerk.): *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica*. Medicina Kiadó, Budapest, 137–226.

KOVÁCS Ákos

2006 *A kitalált hagyomány*. Kalligram Kiadó, Pozsony.

KOZMA Ferenc

1879 *A Székelyföld közigazdasági és közmívelődési állapota*. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest

LUKÁCSY Sándor

1859 Dinnye ünnep. Palotán augusztus 27-dikén. *Kerti Gazdaság*. III. (36) 308–310.

MAJDÁN János

2008 A szőlőket tönkretévő filoxéra és annak hatása a Kárpát-medencében. *Korunk* XIX. (9) 34–39.

MÁRTON Zoltán Mihály

1998 *A magyárdécei cseresznyetermesztés története és jellegzetességei*. Budapesti Corvinus Egyetem Kertészmérnöki szak, Nyárádszereda, szakdolgozat, kézirat.

MÁTÉ Andrea

2002 *A filoxéra megjelenése és hatása a szekszárdi történelmi borvidékre*. www.publikon.hu/application/essay/120_1.pdf. Letöltés ideje: 2012. november 22.

MENYHÉRT János

1855 A pálinka, mint ragályos nyavalya. *Vasárnapi Újság* II. (44) 354.

MEZEI Elemér – SZŐCS Emese – VINCZE Mária

2012 Fenntarthatóság Erdély vidéki térségeiben. Beszterce-Naszód megyei esettanulmány: Árpástó község vizsgálata. *Erdélyi Múzeum* LXXIV. (2) 29–43.

MOLNÁR István

1901 *A fatenyésztés. Különös tekintettel a községi fajskolákra és befásításokra*. Földmívelésügyi M. Kir. Minister, Budapest

NAGY Ferencz (szerk.)

1842 *Mentor. Erdélyi népkönyv. Közhasznú ismeretek tára a' honi szorgalom, 's értelmesevés előmozdítására I.* [k. n.], Kolozsvár.

NAGY Miklós

1970 Cseresznyeország két szomszédvára (Bálványosvára és Magyar-déce). *Falvak Dolgozó Népe.* XXVI. (26.) 3.

NAGY Zsolt

2011 Egy monokultúrára szakosodott székely település. Almatermesztés Gegesen. In: Kinda István (főszerk.): *Acta Siculica 2011.* Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 623–634.

2013a A mítosz mint reprezentáció és a mitizálás mint elbeszélői stratégia. Egy 19. századi marosszéki pomológus életpályájának narratív megjelenítése. *Belvedere Meridionale* XXV. (2) 6–21.

2013b A krízishelyzet mint kulturális választóvonal (két megjegyzés a vélt/valós gazdasági válság erdélyi magyar közösségekre gyakorolt hatásáról). *Kefir.* [évf. n.] (19) 6.

2013c *A gyűjtögetéstől a nemesítésig: gyümölcskultúra Székelyföldön.* kézirat.

2013d *A mértéktelen pálinkafogyasztás és az alkoholizmus elleni küzdelem magyar sajtórepresentációja 1875–1914 között.* BBTE BtK Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, féléves dolgozat, kézirat.

2014 *A gyűjtögetéstől a nemesítésig. Népi gyümölcskultúra az egykori Csík vármegye (Al- és Felcsík, Gyergyó, Gyimes, Kászon) területén.* In: Salló Szilárd (szerk.): *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve IX. (2014).* Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda, 345–380.

NAGY-TÓTH Ferenc

2006 *Régi erdélyi körték és egyéb gyümölcsök.* Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár.

NÉMETH Imre

1966 Szokás – forgatókönyv – szerep. *Valóság.* IX. (10) 50–58.

1979 Forgatókönyv. In: Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon II.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 206–207.

NIEDERMÜLLER Péter

1981 *A szokáskutatás szemiotikai aspektusai.* In: Hoppál Mihály (szerk.): *Folklor tanulmányok. Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához,* 9. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 177–200.

POZSONY Ferenc

2006 *Erdélyi népszokások*. KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár

ROY, Christian

2005 Preface. In: *Uő: Traditional festivals: a multicultural encyclopedia I*. ABC-CLIO, Santa Barbara–Denver–Oxford, 11–13.

SANTINO, Jack

2010 Foreword to the fourth edition. In: Abbey, Cherie D. (ed.): *Holidays, festivals, and celebrations of the world dictionary: detailing more than 3 000 observances from all 50 states and more than 100 nations I*. Omnigraphics, Detroit, 7–8.

SÁRI Zsolt

2011 *A vasút fénykora – a vidék modernizációja*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre.

SHILS, Edward

1988 A hagyomány. Bevezetés. In: Hofer Tamás – Niedermüller Péter (szerk.): *Hagyomány és hagyományalkotás. Tanulmánygyűjtemény*. MTA Néprajzi Kitatócsoport, Budapest, 15–66.

SIMON Boglárka

2000 *A décsei cseresznye mint identitásformáló tényező*. BBTE BtK Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár, féléves dolgozat, kézirat (KJNT kéziratára, KJNT_410/00A)

SÜLE Sándor

1967 *A keszthelyi Georgikon 1794–1848*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

TARISZNYÁS Márton

1978 A gyűjtögető gazdálkodás hagyományai Gyergyóban. In: Kós Károly, dr. – Faragó József, dr. (szerk.): *Népismereti dolgozatok 1978*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 25–33.

1982 A gyűjtögető gazdálkodás hagyományai Gyergyóban. In: *Uő: Gyergyó történeti néprajza. Tíz tanulmány*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 31–44.

VEREBÉLYI Kincső

2005 *Szokásvilág*. Debreceni Egyetem Néprajz Tanszéke, Debrecen.

VIGA Gyula

2007 A javak cseréjének történeti vázlata a Kárpát-medencében. In: *Uő: Gazdasági kapcsolatok hagyományos formái. A Felföld és a Magyar Alföld táji kapcsolatainak néprajza*. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 9–24.

ZAJZON Sándor

1903 A gyümölcskiállításról. Kézdivásárhely, 1903. október 18. *Székely Nemzet* XXI. (157) [o. n.]

[sz. n.]

1881 Az országos gyümölcskiállítás. *Vasárnapi Újság* XXVII. (42) 671.

[sz. n.]

1881a *Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által Báró Kemény Gábor földmivelési miniszter úr ő méltóságának védnöksége alatt Budapesten 1881 október hó 15-étől 18-ikáig bezárólag megtartott Gyümölcs és Konyhakerti Kiállítás cathalogusa.* [k. n.], Budapest

[sz. n.]

1886 Egy durva zsarnok. *Esztergom és vidéke. Városi s megyei érdekeink közlönye* VIII. (17) 1.

[sz. n.]

1897 *Az ország egyes vidékein nagyban való termelésre ajánlható gyümölcsfajták jegyzéke.* Athenaeum, Budapest.

[sz. n.]

1897a Nagyban termelésre alkalmas gyümölcsfajták jegyzéke. *Köztelek* VII. (38) 683.

[sz. n.]

1899 Az emberirtó. *Országos Hirlap*. III. (18) 6–7.

[sz. n.]

1904 *A budapesti gyümölcs-kiállításról.* www.huszadikszazad.hu/cikk/a-budapesti-gyumoles-kiallitasrol. Letöltés ideje: 2012. április 11.

[sz. n.]

1907 [c. n.]. *Székely Világ* III. (9) 127.

[sz. n.]

1908 Gyümölcs-csemete kiosztás. *Székely Újság*. [évf. n.] (43) 3.

Tradiții inventate – sárbători locale. Antecedente formării festivalurilor de fructe din centrul Transilvaniei și Partium (sec. XIX.)

Autorul și-a propus cercetarea festivalurilor de fructe de pe teritoriul Transilvaniei Centrale și regiunea Partium, iar până acum a reușit să documenteze și să identifice în total 25 de festivaluri de fructe. În studiul lui încearcă să prezinte formarea contextului cultural, social și economic al festivalurilor din secolul al XIX-lea. Încearcă să demonstreze că în cadrul festivalurilor de fructe vorbim despre *tradiții inventate*. Deci dorește să ofere o privire generală, o imagine coerentă despre relațiile secolului al XIX-lea, în care – după părerea sa – se regăsesc rădăcinile formării festivalurilor de fructe cercetate.

Invented Traditions – Local Festivals. The 19th Century Preliminaries of the Formation of Fruit Festivals in Central Transylvania and Partium

A few years ago the author undertook the research on fruit festivals that came into existence in the area of Central Transylvania and Partium, and he managed to identify and document twenty-five festive fruit holidays in total so far. In his study the author tries his best to present the 19th century preliminaries and the cultural, economic and social context of the formation of these festivals; he wants to prove that in the case of fruit festivals one can speak of *invented traditions*. Consequently, the author wishes to give a general overview, a coherent image about the circumstances of that century in which, in his opinion, one can seek the roots of the formation of the fruit festivals researched by him.

